

## Секція 2. Дослідження та розкриття фондів

### Книжкова збірка «польського Едісона – галицького генія» у фонді бібліотеки львівської політехніки

**БЄЛОУС Ірина Олександрівна**

Заступник директора НТБ Національного університету «Львівська політехніка»

e-mail: ntb@lp.edu.ua

#### Анотація

*Подано результати досліджень довоєнного іноземного фонду бібліотеки, зокрема приватної колекції вісесвітньо відомого винахідника Яна Щепаніка, що зберігається в фонді бібліотеки Львівської політехніки. Висвітлено роль особових бібліотек у формуванні фонду бібліотеки.*

**Ключові слова:** книжкова колекція, тематика зібрання, дарунок, бібліотечний фонд, фотографія, винаходи.

#### Abstract

*The report presents the results of research prewar foreign assets of library, including private collection of famous inventor Yan Shchepanik stored in the library of Lviv Polytechnic. The role of personal libraries in the formation of the library assets was highlighted.*

**Keywords:** book collection, subject of collection, gift, library assets, photography, inventions.

У звіті Бібліотеки Львівської політехніки за 1930 рік зазначено про надходження до книгозбірні приватної збірки Яна Щепаніка (Jana Szczepanika), яку передав після його смерті Щепанік-Дзіковські (Z. Szczepanik-Dzikowski). Було передано 324 примірника, із яких до загального фонду увійшло 213

Третя науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»,  
29 вересня 2011 р, Львів, Україна

примірників (180 інвентарних номерів), решта виявилось дублетами [1]. На той час до фонду бібліотеки включалося тільки по одному примірнику. Видання, що надходили до бібліотеки спочатку перевірялися на наявність у фонді і якщо така книжка вже була, то в інвентарну книгу не вписувалася, а передавалася до фонду дублетів. Цей фонд дублетних видань пізніше використовувався для книгообміну з іншими бібліотеками або зберігав резервні примірники.

Хто ж такий був Ян Щепанік і яке значення його книжкове зібрання мало для розвитку фонду Бібліотеки Львівської політехніки.

Особливе місце серед польських винахідників займає Ян Щепанік, який народився у 1872 році. Його справедливо називали польським Едісоном та галицьким генієм. Він автор кількох сотень патентів і більше 50 винаходів, багато з яких, особливо в галузі кінозйомки, телебачення і фотографії, використовуються і сьогодні. Деякі ідеї геніального польського винахідника вплинули на розвиток телебачення в цілому. Наприклад, телектроскоп (апарат для відтворення зображення і звуку на відстані за допомогою електрики), або бездротовий телеграф, який мав велике значення для розвитку телекомунікації.

Ян Щепанік, ім'я якого сьогодні не дуже широко відомо, свого часу отримував нагороди від королів. Іспанський монарх Альфонс XIII нагородив його орденом за винахід куленепробивної тканини, яка врятувала життя королю. Цією тканиною було обшито карету короля. Під час збройного нападу на монарха завдяки тому, що він знаходився в цій кареті, залишився неушкодженим. У свою чергу, Франц-Йосиф I звільнив талановитого вченого від служби в армії, а захоплений фотоскульптором (апаратом для копіювання скульптур), подарував йому на пам'ять кілька цінних пістолетів.

До І світової війни Ян Щепанік вивчав можливості фотографії та проєкції зображення, працював над створенням короткометражного кольорового фільму. Крім того, він запатентував новий метод ткацтва, систему отримання триколірних растрів для фотографії, приладу для запису звуку та апарату для його відтворення. Фірма AGFA ґрунтуючись на винаході Щепаніка, виробляла кіноплівку Agfakolor. Ідеї цього винахідника дозволили знімати кольорові фільми, вперше реєструючи 24 кадра в секунду. До найважливіших винаходів Щепаніка належить також колориметр – прилад для контролю кольору, електричний карабін, метод виготовлення тканин з набивним малюнком і автоматизація їх виробництва. Польський геній працював також над проєктами створення літака з рухомими крилами, вертольота з подвійним пропелером, дирижабля (ще до Фердинанда фон Цепеліна) і підводного човна [2].

Щепанік працював вчителем в школах. Спеціальної технічної освіти він не отримав, маючи самородний технічний талант він був самоуком.

Помер Ян Щепанік 18 квітня 1926 року.

Після смерті батька безпосереднім наступником і продовжувачем його справи був старший син інженер Збігнєв Щепанік-Дзіковські, який разом з матір'ю, двома братами і сестрою жив у Варшаві. Там він організував лабораторію і конструкторське бюро, а також впорядкував архів свого батька. Продовжуючи справу батька, пов'язану з кольоровим фільмом, розробив барвисте оснащення до кінопроектора, щоб показувати фільми в природніх кольорах без заміни проектора. Він мав надію, що цей винахід буде заохочувати промисловців в галузі кінематографії використовувати ідеї батька. Збігнєв організував експериментальну лабораторію «Щепанік-фільм» за підтримки наукової спільноти Львівської політехніки і групи промисловців у Берліні та Варшаві [3].

Співпрацюючи з науковцями Львівської політехніки, Збігнев Щепанік-Дзіковські навідувався до Львова і у 1930 році подарував частину книжкової збірки свого батька нашій Бібліотеці. Ян Щепанік впродовж всього життя збирав фахову літературу, з якої черпав знання для своїх винаходів. Відомо, що його збірка налічувала біля тисячі примірників.

Серед книжок цієї збірки можна виділити книжки авторства самого фондоутримувача. Це описи його винаходів, що вийшли друком у Відні німецькою, англійською і французькою мовами у 1899, 1900 та 1901 року накладом Бюро винаходів Яна Щепаніка. Окрім описування винаходів подаються фотографії цих пристроїв, які виготовлені у майстерні Щепаніка.

Колекція неоднорідна за своїм складом, очевидно передано до нашого фонду було лише частину збірки фондоутворювача. На більшості книжок є наклейки з порядковими номерами, що виконані великими цифрами чорним чорнилом. Найбільший порядковий номер книжок, що є в нашому фонді це 974. Очевидно, збірка була впорядкована пізніше, ніж почала формуватися. Це видно за тими ознаками, що не спостерігається відповідності хронології виходу книжок в світ з порядковими номерами. Усього на книжках стоїть 124 номери. Частина збірки (23 %) не пронумерована.

Хронологічні межі цього книжкового зібрання не широкі. Колекція складається, переважно, з книг другої половини XIX – I половини XX століття. Найстарша книжка у зібранні 1871 року випуску, а наймолодша 1905 року.

Переважає література німецькою мовою. Є книжки французькою, англійською та польською мовами.

За тематикою книжок, які входять до складу колекції можна зрозуміти якими галузями знань цікавився Ян Щепанік під час роботи над своїми винаходами.

Тематика книжок різноманітна. Велика кількість літератури з хімічної технології, електротехніки, теорії машин і механізмів. Є

література з авіатики, зокрема з проектування дирижаблів і літаків. Наявна і військова тематика, переважно з проектування кораблів і підводних човнів. До складу колекції входять також книги з загальних питань техніки, математики, фізики, механіки. Переважну кількість складає література з практичної фотографії та фотохімії.

Крім наукових трактатів, збірка охоплює також енциклопедії, довідники, словники, журнали.

До нашого часу книжкова збірка Яна Щепаніка зберіглася майже повністю. Залишилося 167 інвентарних номерів, за якими рахується 186 примірників. У той час, коли надійшла до нашого фонду колекція, багатотомні книжки та журнали вписувалися в інвентарні книги під одним номером.

На окремих книжках стоїть власницький штамп «Jan Szczepanik, Wien». На деяких книжках стоїть штамп Бюро винаходів Яна Щепаніка (Société des inventions Jan Szczepanik & Cie., Wien). Трапляються примірники з власноручними записами та примітками фондоутворювача.

Збагаченню бібліотечних фондів значною мірою сприяли дарунки приватних книгозбірок, особливо таких видатних постатей, як всесвітньо відомий винахідник Ян Щепанік.

Фонд бібліотеки університету різноманітний як за своїм складом, так і за джерелами формування, тому питання історії формування та характеристики персональних колекцій книг потребує подальшого вивчення.

### **Список використаних джерел:**

Sprawozdanie Biblioteki za rok 1930 // Program Politechniki Lwowskiej na rok akademicki 1931/1932. T. 59. – Lwów, 1931. – S. 245.

[http://www.poland.su/kultura/izobretateli\\_polski\\_edison](http://www.poland.su/kultura/izobretateli_polski_edison).

<http://www.tarnow.pl/szczepanik>.

Третя науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»,  
29 вересня 2011 р, Львів, Україна